

Anna Andrzejewska
an.andrzejewska@o2.pl
Akademia Pedagogiki Specjalnej
Warszawa

Aktywność młodzieży w cyberprzestrzeni

Wstęp

Ubiegłe stulecie, zwłaszcza początek XXI w., to bardzo gwałtowny rozwój mediów cyfrowych i technologii informacyjno-komunikacyjnych. Nieunikniony postęp w sferze naukowo-technicznej, szczególnie technologii komputerowej, miał i ma na celu ułatwienie człowiekowi poruszanie się w nowej rzeczywistości. Jakiegokolwiek granice czy bariery przestrzenne zostały zredukowane do minimum. Media cyfrowe i technologie informacyjno-komunikacyjne, tworzące cyberprzestrzeń i wirtualny świat, pozwalają na szybsze przyswajanie wiedzy, lepszą percepcję świata zwłaszcza, przez zmysł wzroku. Słowo mówione i pisane, zostaje bardzo dynamicznie wzbogacane obrazem, animacją, symulacją i modelowaniem.

Cyberprzestrzeń ze względu na swoje możliwości, budzi ogromne zainteresowanie wszystkich. Największą i najbardziej aktywną grupę korzystającą z jej możliwości stanowią jednak dzieci i młodzież. To oni funkcjonując w niej, poszukują odpowiedzi na nurtujące ich pytania. W przestrzeni wirtualnej napotykać także na szereg pułapek i niebezpieczeństw, których niejednokrotnie nie są świadomi.

Przedmiotem analiz w publikacji uczyniono:

1. Cyberprzestrzeń – miejsce komunikacji międzyludzkiej.
2. Atrakcyjność interpersonalna w cyberprzestrzeni.
3. Kontakty w cyberprzestrzeni stanowiące zagrożenie dla tradycyjnej formy porozumiewania się.
4. Aktywność młodzieży na portalach społecznościowych.
5. Udostępnianie informacji na profilach.
6. Zagrożenia związane z korzystaniem z serwisów społecznościowych.

1. Cyberprzestrzeń miejscem komunikacji międzyludzkiej

Internet to technologia komunikacyjna złożona z fizycznych urządzeń: komputerów oraz serwerów, kabli, światłowodów, nadajników komputerowych oraz z kodu komputerowego: protokołów internetowych, systemów operacyjnych i programów oraz przesyłanych danych [Tarkowski, 2006, s. 29-30].

W związku z dynamicznym rozwojem techniki na przestrzeni ostatnich lat, liczba aktywnych użytkowników Internetu stale się powiększa. Internauci odkrywają kolejne możliwości zastosowań tego rozwiązania technologicznego, w najróżniejszych aspektach codziennego życia. Coraz częściej, medium to jest wykorzystywane, nie tylko w celu zdobywania informacji, ale również jako popularny sposób komunikowania się z innymi ludźmi.

Internet stał się nową przestrzenią społeczną, gdzie realizuje się większość ludzkich potrzeb. Trudno dzisiaj wskazać sferę ludzkiej aktywności, w jakiej to medium nie byłoby obecne. Internet, podobnie jak inne media, współtworzy pewne obszary rzeczywistości, redefiniuje nasz sposób myślenia o przestrzeni i o tym, co prawdziwe i realne. Za naturalne uznajemy porozumiewanie się z oddalonym o tysiące kilometrów, nieznanym nam człowiekiem i to w czasie rzeczywistym [Szpunar, 2007, s. 95].

Tym samym, dochodzi do swoistego przenikania się świata rzeczywistego, w którym funkcjonujemy na co dzień, ze światem wirtualnym, który w coraz większym stopniu zaspokaja nasze realne potrzeby. *Internet daje poczucie przynależności do wspólnoty, oferuje prestiż bycia w Sieci i aktywnego funkcjonowania. Adresy mailowe, własne strony WWW, czy blogi, stają się obecnie niemal koniecznym elementem budowania wizerunku i kontaktu z innymi [Krejtz K., Krejtz I., 2007, s. 96].*

Komunikacja wirtualna w niektórych aspektach różni się od zwyczajnego kontaktu „twarzą w twarz”. Spełnia jednak warunki, jakie są potrzebne, do określenia jej mianem procesu komunikacyjnego. *Proces komunikacji zakłada aktywne uczestnictwo przynajmniej dwóch osób, z których co najmniej jedna przekazuje daną informację w taki sposób (przy użyciu kodu, którym posługują się kompetentnie uczestnicy tego procesu), że inna/inne są w stanie włączyć tę informację do własnego doświadczenia [Miotk-Mrozowska, 2009, s. 13].*

Komunikacja w cyberprzestrzeni przybiera zwykle rozmaite formy. Sprzyjają temu, nowoczesne rozwiązania komunikacyjne, jakie oferuje swoim użytkownikom globalna sieć komputerowa. M. Miotk-Mrozowska dokonała następującej klasyfikacji form komunikacji internetowej [Miotk-Mrozowska, 2009, s. 13].

- „Komunikacja jednostronna – specyficzna aktywność komunikacyjna, polegająca na przeszukiwaniu baz danych, biernym odbiorze informacji zamieszczonych na stronach WWW lub też odczytywaniu elektronicznych dzienników i magazynów. W procesie komunikacji jednostronnej nadawca nie oczekuje reakcji zwrotnej ze strony odbiorcy, a jedynie emituje w cyberprzestrzeń komunikat, który może być odebrany przez dowolną liczbę potencjalnych odbiorców.
- Komunikacja interaktywna synchroniczna – proces aktywnej wymiany informacji za pośrednictwem Internetu przez przynajmniej dwie osoby, przebywające jednocześnie w „rzeczywistości wirtualnej”, wchodzące ze sobą w interakcję, połączone natychmiastowym sprzężeniem zwrotnym. Środowiska Internetu umożliwiające komunikowanie się synchroniczne to: kanały IRC, meta światy oraz środowiska gier MUD.
- Komunikacja interaktywna asynchroniczna – proces wymiany informacji za pośrednictwem Internetu przez przynajmniej dwie osoby tworzące system interakcyjny, jednak partnerzy nie muszą jednocześnie przebywać w cyberprzestrzeni. W tej formie komunikacji sprzężenie zwrotne może zaistnieć, jednak jest ono odroczone w czasie. Do środowisk Internetu, w których przebiega komunikacja asynchroniczna, zalicza się: pocztę elektroniczną (ang. e-mail), wysyłanie krótkich wiadomości tekstowych (ang. sms), LISTSERV czy USENET” [tamże, s. 26-27].

Do bezpośredniej i celowej interakcji pomiędzy użytkownikami Internetu, zazwyczaj dochodzi w określonych obszarach Sieci. Dzięki nim, osoby szukające kontaktu z drugim

człowiekiem za pośrednictwem cyberprzestrzeni, mogą poznawać innych jej użytkowników, którzy również są zainteresowani tego rodzaju relacją.

Zdaniem P. Wallace, można wyróżnić siedem głównych środowisk w Internecie, służących komunikacji międzyludzkiej [Wallace, 2004, s. 11]:

- World Wide Web – globalna sieć, której używamy jako biblioteki, kiosku z gazetami, książki telefonicznej lub własnego wydawnictwa.
- Poczta elektroniczna (e-mail) – używana jest do komunikowania się z przyjaciółmi, rodziną, współpracownikami, stała się narzędziem powszechnego użytku na uczelniach, w instytucjach rządowych, korporacjach przemysłowych i domach.
- Asynchroniczne forum dyskusyjne – uczestnicy takich dyskusji rozpoczynają rozmowę na jakiś temat (podejmują wątek), zamieszczają swoje wypowiedzi (posty) i czytają to, co inni mają do powiedzenia. Są one asynchroniczne w tym sensie, że można się włączyć do dyskusji i wyrazić swoją opinię w dowolnym czasie, za dnia lub w nocy [tamże, s. 12-13].
- Grupy dyskusyjne – którym miejsca udziela specjalna „tablica ogłoszeniowa” zwana Usenetem. Jest to jedna z najstarszych internetowych nisz, w których dyskutuje się na wszystkie możliwe tematy, począwszy na naukowych, a skończywszy na obscenicznych.
- Synchroniczne pogaduszki na kanałach IRC (zwane potocznie czatami) – osoby zalogowane do sieci w tym samym czasie wchodzi do specjalnych pokoi rozmów, gdzie w czasie rzeczywistym dyskutują z innymi znajdującymi się w nich osobami. Polega to na tym, że piszą krótkie wypowiedzi i czytają przesuwające się na ekranie odpowiedzi rozmówców [tamże, s. 12-13].
- „MUD – skrót ów oznacza *Multi-User Dungeon*, gdyż protoplastą tego środowiska była fabularna gra komputerowa. W programach MUD poruszamy się wypisując komunikaty: „idź na północ” lub „idź na dół”, a gdy wchodzimy do jakiegoś pomieszczenia, na ekranie możemy przeczytać jego plastyczny opis. Gracze mogą tworzyć własne pomieszczenia i wymyślać dla nich opisy. Niektóre programy MUD wśród synchronicznych form komunikacji pozwalają prowadzić normalną rozmowę, zwracać się do osób znajdujących się w innych pomieszczeniach, szeptać, krzyknąć i wyrażać emocje.
- Interaktywne przesyłanie obrazu i dźwięku przez Internet [tamże, s. 16].
- Internetowe serwisy randkowe – użytkownicy takich serwisów budują swój profil, który zwykle zawiera opis użytkownika i jego zdjęcia. Następnie, użytkownik szuka osoby, której profil mu odpowiada i nawiązuje z nią kontakt za pośrednictwem systemu, sondując, czy osoba ta będzie zainteresowana nawiązaniem znajomości. Potem użytkownicy przeważnie starają się umówić na bezpośrednie spotkanie.
- Blogi – osobiste dzienniki lub pamiętniki prowadzone w sieci. Motywacje do ich prowadzenia są różne – czasem jest to chęć zdobycia rozgłosu, czasem względy osobiste, a kiedy indziej wymóg zawodu (np. w pracy dziennikarza) [Whitty, Carr, 2009, s. 24].

2. Atrakcyjność interpersonalna w cyberprzestrzeni

Pojęcie atrakcyjności interpersonalnej jest pojęciem trudnym do zdefiniowania. Głównie dlatego, że jest ono ściśle związane z percepcją piękna, które często rozumiane jest w sposób różnorodny. Na subiektywne postrzeganie atrakcyjności innych ludzi mogą mieć wpływ różne czynniki, np. płeć, wiek, kultura. Najczęściej jednak łączy się ją z wywieraniem wrażenia za pomocą wyglądu zewnętrznego. *Czy nam się to podoba, czy nie, potężnym magnesem atrakcyjności interpersonalnej jest wygląd zewnętrzny. Choć mówimy, że piękno poznaje się po pięknych uczynkach, prawda jest taka, że atrakcyjność fizyczna stanowi ogromny atut, gdy chcemy się komuś przypodobać* [Wallace, 2004, s. 181].

Ważną rolę w transmisji standardów atrakcyjności fizycznej odgrywa rodzina, rówieśnicy i media. *Lansowana współcześnie superszczupła sylwetka w świecie zachodnim „oznacza” posiadanie szeregu pozytywnych cech. Osobom szczupłym przypisywana jest wyższa pozycja społeczna, sprawność, samokontrola, aktywność itp.* [Doroszewicz, 2002, s. 69].

Zdaniem M. R. Leary’ego i R. M. Kowalskiej, można wyróżnić trzy główne motywy autoprezentacyjne: osiągnięcie korzyści (materialnych lub społecznych), podwyższenie samooceny oraz kształtowanie określonej tożsamości [Rudy-Muża, 2011, s. 30].

Ludzie mogą wpływać na swoją atrakcyjność w oczach innych, podejmując różne zabiegi autoprezentacyjne. Pierwszą pełną, znaną w literaturze taksonomię zachowań autoprezentacyjnych stworzyli E. E. Jones i T. S. Pittman (1982). Wyróżnili oni następujące strategię autoprezentacyjne:

- Ingracjacja (ang. ingratiation) – zachowanie obliczone na zdobycie sympatii partnera i uchodzenie w jego oczach za osobę atrakcyjną dla niego, z którą kontakty mogą przynieść mu korzyść.
- Intymidacja (ang. intimidation) – czyli zastraszenie; służy zwiększeniu swojej mocy społecznej, stworzeniu wrażenia bycia niebezpiecznym.
- Autopromocja (ang. self- promotion) – służy wykreowaniu wizerunku osoby kompetentnej i sprawnej.
- Kreowanie wizerunku osoby doskonalej moralnie (ang. exemplification) – czyli świecenie przykładem; ukierunkowane jest na wzbudzenie szacunku oraz podziwu. „Moraliscie” nie zależy na byciu postrzeganym jako mistrz, a jako osoba prawa i doskonała moralnie.
- Demonstrowanie braku kompetencji oraz zależność od innych, określane jako deprecjacja (ang. supplication) – wykorzystywanie własnej słabości w celu otrzymania pomocy od innych ludzi [tamże, s. 39-40].

Kreowanie własnej atrakcyjności interpersonalnej w cyberprzestrzeni przebiega zgodnie z powyższymi regułami, charakterystycznymi dla autoprezentacji w świecie rzeczywistym, jednak w nieco odmiennej formie, co wynika ze specyfiki medium jakim jest Internet. Przede wszystkim, przy ocenie partnera, mniejszą wagę przywiązuje się do jego wyglądu zewnętrznego, a większą do cech charakteru. *Związki romantyczne online przywiązują mniejszą wagę do wyglądu zewnętrznego, postrzeganego dzięki wzrokowi, a większą do cech charakteru, ujawnianych dzięki komunikacji werbalnej* [Ben-Ze’ev, 2005, s. 191].

Sieć pozwala przy ocenie innych ignorować atrakcyjny wygląd, co zapobiega przyznawaniu niezastużonych przywilejów, jakie zwykle przypadają ludziom atrakcyjnym. Związki internetowe umożliwiają wzajemne poznanie, eliminując ciężki bagaż stereotypu atrakcyjności [tamże, s. 191-192].

„Inne czynniki, wpływające na podwyższenie atrakcyjności interpersonalnej w Internecie to przede wszystkim: efekt bliskości, prawo przyciągania, świadomość wzajemnej sympatii i okazywanie zainteresowania, poczucie humoru, internetowe domeny z jakich korzystamy, wybór nicka, otwartość, znajomość specyficznego języka internautów [Postrzeganie atrakcyjności..., 2012].

Efekt bliskości w Internecie jest zjawiskiem, na które nie ma wpływu atrakcyjność internauty w oczach innych użytkowników Sieci. W świecie rzeczywistym, efekt ten określany jest mianem efektu czystej ekspozycji. W Internecie bliskość, przekłada się na coś co można nazwać częstotliwością krzyżowania dróg. Odzwierciedla ona częstość, z jaką natykamy się na inną osobę w sieci. Kandydat na waszego przyjaciela może znajdować się po drugiej stronie globu, lecz jeśli wasze drogi sieciowe często się krzyżują, np. gdy udzielacie się na tych samych forach dyskusyjnych, czy gracie w te same MUD-y (w tym samym czasie), to przypuszczalnie doświadczycie efektu bliskości [Wallace, 2004, s. 187].

Z kolei, *prawo przyciągania* jest zjawiskiem istniejącym zarówno w świecie wirtualnym, jak i realnym. Zgodnie z nim, ludzie są bardziej skłonni darzyć sympatią osoby o podobnej postawie i poglądach [tamże, s. 187].

Równie ważne w kształtowaniu własnej atrakcyjności w Sieci są wirtualne pseudonimy oraz domeny – wybór nicka oraz domeny, z których korzystamy (adres mailowy zdradza nasze zainteresowania, np. edu – edukacja). Według badań H. Becher-Israeli z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie tylko 8% użytkowników IRC-a wybierało na nick swoje imię. Często wybierane nicki sugerują płeć, wiek, zawód, zainteresowania, czy specyficzne upodobania rozmówcy [Postrzeganie atrakcyjności..., 2012].

W Internecie humor bardzo silnie wpływa na atrakcyjność interpersonalną, zwłaszcza, że nie musi konkurować z wyglądem fizycznym. Poczuciem humoru można się w sieci łatwo popisywać tylko za pomocą słowa pisanego, a ci, którzy są w tym najlepsi, zyskują dodatkowe punkty na skali atrakcyjności interpersonalnej [Wallace, 2004, s. 196].

Atrakcyjność w Sieci podnosi również tzw. *świadczanie uprzejmości*, czyli zabieg autoprezentacyjny, który pojawia się również w procesie autoprezentacji w świecie realnym. Czatuujący najczęściej korzystają z możliwości świadczenia uprzejmości, zaliczając do niej: udzielanie porad zarówno dotyczących życia rzeczywistego, jak i wirtualnego, dawanie prezentów przede wszystkim wirtualnych, używanie zwrotów grzecznościowych oraz powitań i pożegnań z uczestnikami czatu [Rudy-Muża, 2011, s. 142].

3. Kontakty w cyberprzestrzeni zagrożeniem dla tradycyjnej formy porozumiewania się

W związku z rosnącym zainteresowaniem społecznymi aspektami cyberprzestrzeni (w tym komunikacji pomiędzy jego użytkownikami), coraz więcej osób decyduje się na zawieranie znajomości za pośrednictwem sieci. Mimo, że komunikacja internetowa wciąż

pozostaje w tyle w stosunku do rzeczywistej, wielu ludzi zdaje się dostrzegać jej liczne zalety.

Oczywiście komunikacja bezpośrednia jest o wiele łatwiejsza, skuteczniejsza i mniej czasochłonna. Jednak do zalet komunikowania się za pośrednictwem komputera należy względna anonimowość, która jest przydatna w nawiązywaniu nowych znajomości. Dużo łatwiej jest napisać do kogoś na czacie, niż podejść do obcej osoby w „realu”, ponieważ konsekwencje odrzucenia są tu znacznie mniejsze – nie trzeba się martwić, że potem ktoś rozpozna mnie na ulicy i będzie wytykał palcem, kiedy nie sprawdzę się w konwersacji. Dążenie do jak najbardziej bezpośredniej komunikacji internetowej jest przecież już faktem: istnieją kamery internetowe i komunikatory głosowe [Postrzeganie atrakcyjności..., 2012].

Ludzie zazwyczaj przyjmują, że wirtualna czy umowna natura cyberprzestrzeni jest jej wyjątkową cechą. Jest to obszar, w którym prawdziwi ludzie budują między sobą rzeczywiste relacje, mając jednocześnie możliwość kształtowania, a nawet tworzenia osobowości własnej i innych. Interaktywność, to kluczowy element rzeczywistości psychologicznej w cyberprzestrzeni. Im silniejsza i głębsza interakcja, w tym większym stopniu przypisujemy jej realność psychiczną [Ben-Ze'ev, 2005, s. 16-17].

Nie ulega wątpliwości, że o atrakcyjności kontaktu w cyberprzestrzeni, w dużej mierze decyduje anonimowość, która sprzyja większej otwartości i ekspresji emocji, ze strony osób biorących udział w dyskusji, niż ma to miejsce w przypadku spotkania „twarzą w twarz”.

Pisanie do nieznanego przypomina w pewnym sensie pisanie pamiętnika. W obu wypadkach można swobodnie wyrażać swoje myśli, a takie odkrywanie się nie pozbawia nas ochrony. Sieć pozwala ludziom ukrywać się za formą komunikacji, która jest w pewnym stopniu „odsunięta od życia” [Ben-Ze'ev, 2005, s. 53].

Na korzyść komunikacji w cyberprzestrzeni, wpływają również jej szeroki zasięg oraz duża rola wyobraźni w postrzeganiu partnera interakcji w sieci. *Trudno jest znaleźć offline kogoś podobnego do siebie, kiedy ograniczamy się do poszukiwań w naszej okolicy. O wiele łatwiej zrobić to w cyberprzestrzeni, ponieważ dostęp do tych ludzi jest większy i szybciej można ustalić, czy ktoś jest do nas podobny, oraz zauważyć inne pożądane cechy [tamże, s. 57].*

Wyobraźnia odgrywa w cyberprzestrzeni jeszcze większą rolę, jeśli chodzi o wywoływanie emocji, niż w prawdziwym świecie. Fakty, którymi dysponujemy na temat naszego partnera online, są zwykle uboższe niż nasza wiedza o partnerze offline i nasza wyobraźnia musi tę lukę wypełnić. Nie znamy zwykle negatywnych cech, a w takich sytuacjach nasza wyobraźnia zwykle wzmacnia nasze pozytywne wyobrażenie o partnerze [Ben-Ze'ev, 2005, s. 99].

Pojawia się ryzyko, że kontakty internetowe, które są dużo atrakcyjniejsze i bardziej emocjonalne, niż te w tradycyjnej formie, z biegiem czasu mogą całkowicie zdominować sferę komunikacji międzyludzkiej.

4. Aktywność młodzieży na portalach społecznościowych

W dzisiejszych czasach posiadanie konta na portalu społecznościowym przez młodzież jest czymś zupełnie normalnym, a nawet oczywistym. Popularne stało się

stwierdzenie „nie posiadasz konta na portalu społecznościowym – nie istniejesz”. Używanie tego typu serwisów staje się nieodłącznym elementem korzystania z Internetu, a nawet jednoznaczne z korzystaniem z sieci. Serwisy społecznościowe dają swoim użytkownikom coraz więcej możliwości, zapewniają rozrywkę, ułatwiają komunikację, często stają się sposobem na spędzanie wolnego czasu. Przyczyny rejestrowania się i regularnego korzystania z serwisów społecznościowych przez młodych ludzi z pewnością są bardzo różne. Niejednokrotnie chcą oni poznać nowe osoby, znaleźć miłość lub też rozrywkę niewymagającą wychodzenia z domu.

Serwisy społecznościowe dążą do zdobycia jak największej liczby użytkowników. Z tego powodu oferują ciekawe oraz nowatorskie funkcjonalności, które bez wątpienia przyciągają młodzież. Warto przeanalizować, co młodzież najczęściej robi na portalach społecznościowych. Można zauważyć, że głównym założeniem tego typu portali jest utrzymywanie kontaktu ze znajomymi bądź też zdobywanie nowych znajomości. Aby ułatwić swoim użytkownikom komunikowanie się wiele serwisów, np. Facebook czy też Nk.pl dodały do swoich funkcjonalności czat. Pozwala on na natychmiastowy przekaz wiadomości pomiędzy użytkownikami online.

Zawieranie znajomości i pielęgnowanie już istniejących to bardzo ważna dla młodych ludzi funkcja portali społecznościowych. W serwisach społecznościowych wśród użytkowników, szczególnie tych młodszych dostrzega się dążenie do zdobycia jak największej liczby znajomych, która niewątpliwie kojarzy się z popularnością danej osoby.

Młodzież korzystająca z portali społecznościowych bardzo chętnie udostępnia na nich statusy, aby *obwieszczać światu, co w danej chwili myślą, robią lub czują* [Levinson, 2010, s. 192]. Jest to bardzo powszechne zjawisko, które daje możliwość przekazania informacji dużej grupie osób. W statusach użytkownicy zamieszczają również linki do stron internetowych, które wydają się być interesujące, ciekawe cytaty lub inne informacje, które według nich są godne uwagi. Niekiedy jednak internauci zbyt bezmyślnie traktują możliwość zamieszczania opisów. Niektórzy z nich opisują swoje codzienne czynności lub też zupełnie prywatne aspekty swojego życia, zapominając, iż informacje te trafiają do szerokiego grona odbiorców.

Do aktywności młodzieży na portalach społecznościowych należy zaliczyć także zjawiska negatywne, w których uczestniczą, są ich ofiarami bądź sprawcami. Według amerykańskiego raportu „Nastolatki, życzliwość i okrucieństwo w mediach społecznościowych: jak amerykańscy nastolatki poruszają się w nowym świecie cyfrowego obywatelstwa” [Kowalczyk, 2012] – *88% twierdzi, że było świadkami zachowań niegrzecznych lub wręcz okrutnych wobec innych osób. A 15% przyznało, iż samemu stało się celem niemilego lub okrutnego działania ze strony rówieśnika. [...] 90% nastolatków ignoruje negatywne zachowania obserwowane lub doświadczane w Internecie* [tamże].

Należy zwrócić uwagę na to, iż serwisy społecznościowe są nowym miejscem kontaktowania się młodych ludzi. W życiu offline między nastolatkami także dochodzi do nieprzyjemnych sytuacji. Portale społecznościowe umożliwiły przeniesienie się owych sytuacji do cyberprzestrzeni, gdzie kontrolowanie ich wydaje się być trudniejsze.

5. Udostępnianie informacji na profilach

Utrzymywanie prywatności w obecnym społeczeństwie wydaje się być bardzo trudne. W czasach gdy ludzkie dane gromadzone są przez różnego rodzaju instytucje, firmy nie jest łatwo pozostać anonimowym, zachować całkowitą wolność. *Prywatność określa się jako prawo do bycia pozostawionym samemu sobie, żeby móc zajmować się swoim życiem bez przeszkód, kontroli i komentarzy* [Ben-Zeev, 2005, s. 115]. Kwestia prywatności w sposób szczególny łączy się z portalami społecznościowymi, gdyż właśnie tam użytkownicy z własnego wyboru rezygnują ze swojej prywatności bądź też prywatność ta jest naruszana przez innych internautów. Należy zastanowić się czy udostępnianie o sobie wszystkich informacji jest bezpieczne, czy przejrzyste społeczeństwo, w którym wszyscy będą wiedzieli wszystko o swoich znajomych będzie lepiej funkcjonowało. Zagadnienie to dotyczy w bardzo dużym stopniu ludzi młodych, gdyż to właśnie oni są bardzo „wylewni” na portalach społecznościowych.

Według badań przeprowadzonych przez Polskie Badania Internetu 18 milionów Polaków loguje się na portalach społecznościowych. Według tego samego raportu 86% respondentów ujawniła w Internecie swoje imię i nazwisko, 83% – miejsce zamieszkania. *Niewiele mniej, bo 75% udostępniła w Internecie także informacje o swojej dacie urodzenia, a 68% – swoje zdjęcie. Jednocześnie aż 72% respondentów deklaruje ograniczenia w dostępie do informacji publikowanych na swoim profilu* [Kirkpatrick, 2011, s. 207]. Dane te wskazują na wysoki poziom otwartości wśród internautów. Coraz częściej tę otwartość nazywa się ekshibicjonizmem. Przyczyny tego zjawiska mogą być różne – chęć pochwalenia się, zdobycia popularności, znalezienia nowych znajomych.

Wśród młodzieży jednak dominująca wydaje się chęć zdobycia popularności. Wielu młodych użytkowników portali społecznościowych dodaje zdjęcia ze znajomymi, a w ten sposób ujawniają jak, gdzie i z kim spędzają czas. Nierzadko są to zdjęcia, na których spożywają alkohol lub biorą narkotyki. Na ich profilach często pojawiają się ogólnodostępne prywatne rozmowy, których członkom wcale nie przeszkadza fakt, że ich konwersacja dostępna jest dla wszystkich osób z listy znajomych. Niewykluczone jest, że treści owych rozmów mogą być skopiowane i wykorzystane przeciw ich autorom. Wielu użytkowników ma potrzebę udokumentowania każdej imprezy, wyjazdu na portalu społecznościowym, tak jak gdyby bez udostępnionych zdjęć potwierdzających dane wydarzenie, było ono nieważne. Na zdjęciach internauci oznaczają swoich znajomych, czyli dodają odnośniki do ich profili. Często też umieszczają informacje, gdzie aktualnie są i co robią. Jak wynika z powyższych faktów internauci korzystający z sieci społecznościowych chcą dzielić się z innymi wszystkimi wydarzeniami w swoim życiu, nawet tymi mało istotnymi. Jednak czemu takie zachowanie ma służyć, czy rzeczywiście model tak klarownego społeczeństwa stanie się akceptowaną normą. Z pewnością odpowiedzi na te pytania nie będą jednoznaczne, jednakże niewątpliwie wraz z upływającym czasem cyberprzestrzeń dostarczy na nie odpowiedzi.

Użytkownicy portali społecznościowych, a przede wszystkim młodzież bez zastanowienia ogłasza swoje dane całemu światu. Udostępniają swój wiek, adres zamieszkania, zainteresowania, informacje o związkach uczuciowych, karierze oraz wiele innych, często intymnych danych, o których niegdyś wiedziały tylko najbliższe osoby.

Niekiedy z portalu społecznościowego, internauci mogą dowiedzieć się dużo więcej o swoim przyjacielu niż w ciągu znajomości w rzeczywistym świecie. Użytkownicy jednak powinni się zastanowić, czy takie działania rzeczywiście wpływają na zwiększenie poziomu odpowiedzialności, czy też mogą powodować negatywne sytuacje, których raczej woleliby uniknąć [Kirkpatrick, 2011, s. 201].

Na portalu społecznościowym Facebook użytkownicy udostępniają wiele swoich prawdziwych działań, zdarza się jednak, że są one nieprzemyślane, w ten sposób powodują, że ośmieszające ich informacje będą ogólnie dostępne i szybko się rozpowszechnią. Trzeba też zwrócić uwagę na to, że udostępnianie danych może nieść ze sobą następstwa groźniejsze niż ośmieszenie, kompromitacja. Dane te mogą zostać wykorzystane przez przestępców, mogą spowodować liczne problemy, np. w szkole, w pracy, kłopoty w związkach uczuciowych. Faktem jest, że obecnie w sieci istnieje możliwość wyszukania wielu danych na temat bliskich osób. Niekiedy użytkownicy dowiadują się o rozpadzie swojego związku właśnie z portalu społecznościowego, gdy druga osoba zmienia swój status z „w związku” na „wolny” [tamże, s. 207].

Należy także, zwrócić uwagę na trwałość informacji publikowanych w sieci. Znaczące jest, że *nie koncentrujemy się zwykle na trwałości naszych postów, klipów, które zamieszczamy w YouTube, czy profili na Facebooku i MySpace. Zapominamy, że użytkownicy Internetu mogą wszelkie tego typu treści czytać i oglądać długo po tym, kiedy zamieścimy je w Internecie* [Levinson, 2010, s. 205].

Często użytkownicy portali społecznościowych nie mają świadomości tego, że informacje udostępnione przez nich w sieci zostaną tam na zawsze, nawet po usunięciu konta. Przykładem jest serwis społecznościowy Facebook. Jeśli użytkownik usuwa zdjęcie, zostaje ono odłączone od jego profilu oraz likwidowane są wszelkie odnośniki do tego zdjęcia. Jednak owo usunięte z profilu zdjęcie przechowywane jest nieustannie na jednym z serwerów należących do portalu – jeżeli jakaś osoba posiada bezpośrednie łącze do tego zdjęcia nadal może je oglądać. Ze względu na fakt, że nie ma możliwości całkowitego usunięcia zamieszczonych materiałów, użytkownicy powinni brać pod uwagę konsekwencje swoich działań – nie dość, że udostępniają dane całemu światu, ponadto nie mają kontroli nad dalszymi losami danych, które publikują nawet jeśli je usuną, nie mają gwarancji, że nikt już nie ma dostępu do ich prywatnych informacji, zasobów.

Ważnym elementem, chroniącym profile użytkowników sieci społecznościowych są ustawienia prywatności. Użytkownik może wybrać grupę osób, która będzie miała dostęp do jego profilu, np. jedynie znajomi z listy kontaktów, znajomi i ich znajomi, wszyscy użytkownicy. W ten sposób użytkownicy mogą wyznaczać odbiorców swoich informacji. Jednak często nie zdają sobie z tego sprawy lub bagatelizują zagrożenia związane z przechwyceniem ich danych. Dlatego też, portale powinny dokładnie instruować swoich użytkowników, w jaki sposób powinni dbać o swoją prywatność. Niekiedy same serwisy popełniają błędy dotyczące ustawień prywatności.

Taki przypadek miał miejsce na koniec 2009 roku, kiedy to zespół Facebooka chcąc skłonić swoich użytkowników do zainteresowania się ustawieniami prywatności – ustawił w ich profilach domyślne rozwiązanie „wszyscy”, co sprawiło, że wgląd do profilu mieli wszyscy użytkownicy. Wielu ludzi nie dostrzegło tej zmiany, co spowodowało, że informacje

o nich nie stały się lepiej chronione, ale dostępne dla nieznanym osób [Kirkpatrick, 2011, s. 210]. Warto dlatego co jakiś czas kontrolować ustawienia prywatności na swoim profilu, gdyż ich zmiana może zostać niezauważona, a informacje przestaną być chronione.

Coraz większa otwartość społeczeństwa powoduje zanikanie prywatności. Niektórzy ludzie nie dostrzegają już granic między intymnymi informacjami, które powinny pozostać tylko w gronie najbliższych, a danymi, które można przekazać wszystkim z listy znajomych bądź też osobom nieznanym. Dawniej, kiedy ktoś chciał zapomnieć o swojej przeszłości zmieniał miejsce zamieszkania, poznawał nowych ludzi, zaczynał nowe życie w innym miejscu. Jednak czy dziś, w dobie portali społecznościowych, „ekshibicjonizmu” internautów, pragnienia stworzenia przejrzystego społeczeństwa takie rozwiązanie będzie możliwe, czy użytkownicy pozostaną już zawsze napiętnowani za kompromitujące zdjęcia lub wypowiedzi. Otwartość jest pozytywną cechą – pomaga w nawiązywaniu znajomości, ułatwia życie, jednakże trzeba wiedzieć, w którym momencie owa otwartość narusza prywatność oraz intymność, aby zapobiec nieprzyjemnym doświadczeniom, do których doprowadzić może zwykła nieostrożność.

Należy zatem zgodzić się z J. Morbitzerem, który stwierdza, że *problem odpowiedzialności w Internecie wiąże się także z umiejętnością podejmowania samodzielnych wyborów spośród dostępnych treści. Mając dostęp do różnorodnych informacji prawdziwych i fałszywych, dydaktycznie użytecznych i wychowawczo szkodliwych użytkownik musi nauczyć się dokonywania trafnych, a zatem mądrych i odpowiedzialnych wyborów. Kryterium, jakim należy się kierować w trakcie podejmowania decyzji, powinno mieć charakter zarówno merytoryczny, jak i aksjologiczny* [Morbitzer, 2012, s. 6].

6. Zagrożenia związane z korzystaniem z serwisów społecznościowych

Portale społecznościowe są dziś nieodłączną częścią życia młodych ludzi. Czasami stają się nawet sposobem na życie, kiedy to cały świat nastolatka zaczyna skupiać się na funkcjonowaniu w internetowej społeczności. Może to przynieść nie tylko nieprzyjemne, ale też niebezpieczne konsekwencje. Na popularnych dziś serwisach społecznościowych można dostrzec wiele zagrożeń. Użytkownicy napotykają na nie nieświadomie, ufnie pozostawiając sprawy bezpieczeństwa samemu portalowi. Na kwestię bezpieczeństwa młodzieży na portalach społecznościowych należy zwrócić szczególną uwagę, gdyż są to jeszcze młodzi ludzie, którzy często poprzez zbyt dużą ufność, czy też „wylewność” na portalach społecznościowych mogą narazić na niebezpieczeństwo nie tylko siebie, ale i swoich bliskich.

Jednym z niebezpieczeństw, z którego użytkownicy mogą nie zdawać sobie sprawy jest udostępnianie danych innym internautom. Większość użytkowników występuje na portalach społecznościowych pod prawdziwym imieniem i nazwiskiem, najczęściej także dodają swoje zdjęcia. Mają wrażenie, że do ich danych mają dostęp tylko najbliżsi znajomi, ich czujność jest uśpiona. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że umieszczając informacje, zdjęcia lub jakiegokolwiek dane w Internecie, użytkownicy udostępniają je tak naprawdę dla całego świata. Użytkownicy nie zdają sobie sprawy, że opublikowany adres zamieszkania, czy plan zajęć może stać się pomocą dla włamywaczy lub pedofili. Cennymi dla przestępców wskazówkami mogą być też zdjęcia wartościowych przedmiotów znajdujących

się w domu bądź też inne informacje wskazujące na dobrobyt danego użytkownika [Chocholska, Osipczuk, 2009, s. 63-64].

Kolejnym zagrożeniem dla internautów jest konto phishingowe na portalu społecznościowym. *Phishing to nieuczciwe przechwytywanie i wykorzystywanie poufnych danych. Nazwa phishing została ukuta ze skrzyżowania słów fishing – łowić ryby i personal data – dane osobowe* [Waglowski, 2005, s. 63-64]. Jest to jedna z metod, która umożliwia dostęp do haseł i loginów użytkowników portali społecznościowych. Metoda ta polega na stworzeniu przez przestępcę strony identycznej ze stroną logowania do danego portalu, a następnie na rozpowszechnianie linków do tej strony przez, np. pocztę elektroniczną. Po zalogowaniu się poprzez użycie fałszywej strony użytkownik przekierowywany jest na swój prawdziwy profil, jednakże jego dane potrzebne do zalogowania są już dostępne dla cyberprzestępcy. Po uzyskaniu dostępu do konta użytkownika przestępca może podsyć się pod niego, np. wysyłając wiadomości do znajomych wraz z odnośnikiem do fałszywej strony logowania. Cyberprzestępca logując się do konta danego użytkownika może uzyskać dostęp do wszystkich informacji umieszczonych na profilu, a także do informacji o jego znajomych.

Istnieje też możliwość włamania się na cudze konto bez używania phishingu – za pomocą programów kradnących hasła. Narzędzia te do kradzieży danych wykorzystują przeglądarki internetowe. Jeśli cyberprzestępca uda się uzyskać dostęp do danego konta z pewnością będzie on próbował rozpowszechnić swój program poprzez wysyłanie odnośników do osób znajdujących się na liście znajomych. Dlatego też, warto zainstalować odpowiednie oprogramowanie antywirusowe, które pomoże wychwytywać takie przestępstwa oraz nie otwierać wszystkich odnośników, nawet jeśli przesyłane są one jako wiadomości od znajomych. Powinno się najpierw zapytać nadawcę, czy rzeczywiście wysłał wiadomość, gdyż najczęściej odnośniki do programów wykradających hasła przesyłane są automatycznie.

Kradzież tożsamości to przestępstwo, które jest powiązane z phishingiem oraz kradzieżą danych niezbędnych do zalogowania się na portalu społecznościowym. Z kradzieżą tożsamości mamy do czynienia wówczas, gdy ktoś bezprawnie wejdzie w posiadanie naszych danych osobowych i wykorzysta je wbrew naszej woli, podszywając się pod nas. W posiadanie tych danych przestępca może wejść właśnie poprzez fałszywe strony logowania się, bądź programy przechwytyjące hasła użytkowników, wyludzając informacje od osób, których bezpośrednio one dotyczą lub korzystając z informacji znajdujących się w Internecie.

Konsekwencje kradzieży tożsamości wbrew pozorom mogą być znaczące. Przestępca będący w posiadaniu danych użytkownika ma możliwość utworzenia jego fałszywego profilu na portalu społecznościowym, może w jego imieniu udostępniać w Internecie znieważające treści, np. komentarze, zrobić zakupy drogą elektroniczną, narazić na szkody finansowe, np. poprzez zaciągnięcie kredytu na rachunek użytkownika. Aby uchronić się przed kradzieżą tożsamości internauci powinni szczególnie dbać o swoje dane osobowe – nie umieszczać na portalach społecznościowych zbyt wielu danych, zdjęć wskazujących na sytuację majątkową, gdyż mogą one zostać wykorzystane przez nieodpowiednie osoby.

Według badań przeprowadzonych w 2010 roku przez firmę Sophos 40% badanych otrzymało złośliwe oprogramowanie za pośrednictwem serwisów społecznościowych, 67% twierdzi, że było spamowanych za pośrednictwem serwisów społecznościowych [...]. 43% było celem ataków phishingowych – ponad dwa razy więcej niż 2009 r. [Rosną zagrożenia..., 2012]. Z powyższych danych wynika, że cyberprzestępstwa na portalach społecznościowych stają się coraz częstsze. Niektóre portale, np. Facebook, przestrzegają swoich użytkowników przed tego typu oszustwami. Jednak użytkownicy często bagatelizują zagrożenia w cyberprzestrzeni, naiwnie wierząc, że te problemy ich nie dotyczą i na pewno nigdy ich nie spotkają.

Negatywnym zjawiskiem, które coraz częściej występuje na portalach społecznościowych jest cyberstalking, czyli nękanie drugiej osoby za pomocą Internetu lub też innych mediów elektronicznych. *Cyberprzemoc jest zwykle aktywnością grupową, natomiast nękanie w sieci, cyberstalking, to zwykle praktyka indywidualna – jak w rzeczywistości off-line prześladowanie ofiary przez osobę psychicznie chorą lub mającą na jej punkcie obsesję* [Levinson, 2010, s. 264].

Serwisy społecznościowe są bardzo dogodnym miejscem dla cyberstalkingu. Prześladowanie może przejawiać się na wiele sposobów. Niektóre z nich, to notoryczne wysyłanie wiadomości, podszywanie się pod ofiarę, dodawanie nieodpowiednich, obraźliwych komentarzy, czyli wszystkie działania, które budzą w użytkowniku poczucie zagrożenia, godzą w jego godność lub naruszają prywatność. Od 6 czerwca 2011 roku cyberstalking uznawany jest za przestępstwo (art. 190a Kodeksu Karnego). Cyberprzestępcy nękający swoje ofiary nie mogą czuć się już bezkarni, a osoby, których dotyka ten problem powinny być świadome swoich praw.

Kolejne z niebezpieczeństw, które dotyczą użytkowników sieci społecznościowych, to zawieranie znajomości z nieznanymi. Kontaktując się z obcymi osobami, przyjmując je do grona znajomych na portalach społecznościowych, użytkownicy udostępniają szereg ważnych informacji o sobie. Obcy wcale nie musi być tym za kogo się podaje, może ukrywać się pod fałszywym imieniem i nazwiskiem lub też używać pseudonimu. Po otrzymaniu dostępu do danych użytkownika może wykorzystać je przeciwko niemu.

Według badań przeprowadzonych przez PBI 49% użytkowników Internetu akceptuje zaproszenia od osób, których nie znają osobiście, a jedynie 31% internautów weryfikuje dane o użytkowniku przed zaakceptowaniem jego zaproszenia [Godleś, 2012]. Warto też dokładnie przemyśleć kwestię spotkania z osobą poznaną za pośrednictwem Internetu. W takiej sytuacji wskazana jest ostrożność. Fakt, że dana osoba korzystając z serwisu podaje prawdziwe informacje i jest szczerą, nie świadczy o tym, że druga osoba postępuje tak samo. Planując spotkanie poza cyberprzestrzenią trzeba zwrócić uwagę na jego okoliczności, tzn. miejsce, porę oraz przede wszystkim powiadomić osobę trzecią o zaistniałej sytuacji. Nie można zakładać, iż każdy internauta jest przestępcą i ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy, mimo to należy postępować rozważnie, aby uniknąć zbędnych problemów lub niebezpiecznych sytuacji.

W dzisiejszych czasach nowoczesne rozwiązania sprawiają, że wykorzystanie cudzych danych w nieodpowiednich celach jest dużo łatwiejsze, dlatego też każdy powinien zdawać sobie sprawę z zagrożeń, takich jak kradzież tożsamości, phishing, złośliwe

oprogramowanie. Prawdopodobnie przestępstwa ze świata realnego coraz częściej występować będą w cyberprzestrzeni, gdzie wymienione powyżej działania dopiero od niedawna stały się kontrolowane przez prawo. Z pewnością będą powstawały nowe sposoby na włamania, oszustwa, kradzieże w sieci, wobec tego każdy internauta powinien poważnie traktować swoje działania oraz w szczególności dbać o swoje bezpieczeństwo.

Technologie informacyjne stanowią wielką szansę dla rozwoju ludzkości, ale tworzą także nowe bariery i nierówności, niosą z sobą wiele zagrożeń, zarówno dla jednostek, jak i dla całych społeczeństw. Ich świadomość i znajomość jest konieczna, by móc im w porę stawić czoła. W odróżnieniu od innych narzędzi, które – nieumiejętnie wykorzystywane – mogą być dla człowieka niebezpieczne, najnowsze zagrożenia komputerowe niosą skutki ukryte i odległe w czasie. Komputer, ze swoją bogatą infrastrukturą, to nie młotek, przy którym brakuje „warsztatowe” w postaci rozbitego palca odczuwamy natychmiast i boleśnie [Morbiter, 2000].

Bibliografia

- Ben-Ze'ev A.: *Miłość w sieci. Internet i emocje*. Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2005
- Błaszczuk E.: *Komunikacja internetowa – wady i zalety*.
<http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=2399> [dostęp 5.06.2012]
- Chocholska P., Osipczuk M.: *Uzależnienie od komputera i Internetu u dzieci i młodzieży*.
Wydaw. Hachette Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009
- Doroszewicz K.: *O atrakcyjności fizycznej kobiet*. [W:] *Możliwości i ograniczenia w kreowaniu własnej atrakcyjności interpersonalnej*. Red. E. Stojanowska. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa 2002
- Godleś M.: *Czy chronimy swoją prywatność w serwisach społecznościowych?*
http://www.wiadomosci24.pl/artukul/czy_chronimy_swoja_prywatnosc_w_serwisach_spolec_znosciowych_193728.html [dostęp 10.06.2012]
- Kirkpatrick D.: *Efekt Facebooka*. Wydaw. Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., Warszawa 2011
- Kowalczyk M.: *Młodzi a media społecznościowe*. <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/badania/1718-mlodzi-a-media-spolesznosciowe> [dostęp 11.06.2012]
- Krejtz K., Krejtz I.: *Ja w sieci – sieć we mnie. Zależności pomiędzy doświadczeniami relacji w Internecie a reprezentacją obrazu siebie*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna sieci*. Red. M. Sokołowski. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, Elbląg 2007
- Levinson P.: *Nowe nowe media*. Wydaw. WAM, Kraków 2010
- Łatwa i trudna komunikacja. <http://www.psychologiainternetu.fora.pl/font-color-purple-komunikacja-font,5/latwa-i-trudna-komunikacja,19.html> [dostęp 10.06.2012]
- Miotk-Mrozowska M.: *Komunikacja interpersonalna w Internecie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2009
- Morbiter J.: *Od homo sapiens, do homo computerus*. „Konspekt” 2000, nr 4

Morbitzer J.: *Świat wartości w Internecie*. www.tuo.agh.edu.pl/Aksjol_Int_AGH_JMorbitzer.pdf [dostęp 10.06.2012]

Postrzeganie atrakcyjności interpersonalnej w Sieci. <http://www.psychologiainternetu.fora.pl/font-color-purple-autoprezentacja-w-sieci-font,8/postrzeganie-atrakcyjnosci-interpersonalnej-w-sieci,94.html> [dostęp 1.06.2012]

Rosną zagrożenia w sieciach społecznościowych. http://forsal.pl/artykuly/479961,rosna_zagrozenia_w_sieciach_spolecznosciowych.html [dostęp 11.06.2012]

Rudy-Muża M.: *Internetowe lustro autoprezentacji*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011

Szpunar M.: *Alienacja i samotność w sieci vs grupowość i kapitał społeczny w Internecie. Internet i jego wpływ na kontakty społeczne*. [W:] *Oblicza Internetu. Architektura komunikacyjna sieci*. Red. M. Sokołowski. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, Elbląg 2007

Tarkowski A.: *Internet jako technologia i wyobrażenie. Co robimy z technologią, co technologia robi z nami?* [W:] *Spółeczna przestrzeń Internetu*. Red. D. Batorski, M. Maroda, A. Nowak. Academica Wydawnictwo SWPS, Warszawa 2006

Wagłowski P.: *Prawo w sieci. Zarys regulacji Internetu*. Wydaw. Helion, Gliwice 2005

Wallace P.: *Psychologia Internetu*. Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2004

Whitty M. T., Carr A. N.: *Wszystko o romansie w sieci: psychologia związków internetowych*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009